

862. Säva, Balingsta sn.

Pl. 144.

Litteratur: Handlingar i ATA år 1944; Rapport till Riksantikvarieämbetet av S. B. F. Jansson ³¹/₈ 1944 (ATA).

Äldre avbildningar: N. Åzelius foto av fyndplatsen 1944, foto av runstenen lagad och med ristningen ifylld av S. B. F. Jansson 1944 (ATA).

Runstenen står rest i västra kanten av den s. k. Korsbacken, 200 m. NÖ om Säva gård, 125 m. Ö om Säva bro. Ristningsytan vetter åt SV.

Stenen påträffades under jordbruksarbete på trädan omedelbart intill landsvägen Uppsala—Örsundsbro. Då den var till hinder för jordbruket, beslöt jordägaren att taga upp den ur åkern och för att underlätta detta först spränga sönder den. Först sedan detta hade skett, upptäcktes det, att stenen bar en runinskrift. Den hade legat med den ristade sidan vänd nedåt. Vid sprängningen, som skedde den 13 juni 1944, delades stenen i åtta större stycken. Fyndet anmälades till landsantikvarien i Uppsala och genom honom till Riksantikvarieämbetet. Genom en undersökning, som sedan verkställdes av antikvarien Sven B. F. Jansson, konstaterades, att fyndplatsen, som säkerligen är stenens ursprungliga plats, var belägen i åkern, 6 m. SÖ om landsvägen och omkring 350 m. NÖ om stenens nuvarande plats. Stenen lagades och restes här i slutet av augusti 1944 genom konservator G. Olsons försorg.

Den nuvarande landsvägsbron över Säva-ån är från början av 1850-talet. Tidigare låg brostället ett stycke längre söderut. Det förefaller mycket sannolikt, att runstenen ursprungligen har varit rest invid den gamla kungsvägen, straxt innan denna nådde fram till övergången över ån och byn Säva. Äldst fanns här icke någon bro, utan ett vadställe. Byns namn är nämligen, såsom J. Sahlgren framhållit (i: *Upsala Nya Tidnings julnummer* 1933), *Siviawadh* (1376), vilket betyder 'sävvadet', 'vadstället där säv växer'. På andra sidan ån i backen ovanför byn låg ett jordfast klippblock med runristning (U 870).

Rödgrå granit. Höjd 1,40 m., bredd 1,90 m. Ett stycke av stenen är avslaget upptill på mitten och utåt vänstra sidan. Därtill har ristningsytan blivit skadad på några ställen, särskilt upptill på mitten och på h. sidan. Skivor ha här slagits av eller möjligen sprängts bort genom frost. Dessutom har sprängskottet, vars verkningar tydligt framträda på fotografiet pl. 144, helt förstört en del av ristningen på h. sidan något nedanför mitten. Ristningen har varit djupt och omsorgsfullt huggen och är i stora delar tydlig och väl bevarad.

Inskrift:

askeir + auk + kiarþar × lata + reis - + þinsa + s - e - n - f - ir + þorþur + sin + forsihl + han uas +
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60
 arfi + kubbiona - ... sti + risi
 65 70 75 80

Asgæirr ok Gærðarr lata ræisa þennsa stæin æftir broður sinn Forseal. Hann vas arfi Guðbiornar. [Vi]seti risti.

»Åsger och Gärdar låta resa denna sten efter sin broder Forseal. Han var Gudbjörns arvinge. Visäte ristade.»

Till läsningen: Intet sk finnes vid inskriftens början och slut. Flera av runorna, särskilt i början av inskriften, nå icke fram till ramlinjerna. 3 k är icke stunget; icke heller 10, 68 k. 4 e är tydligt stunget med en rund prick. Stunget är också 22, 33 e. Av r. 25 finns endast en

liten rest nedtill. Övre stapeln i 31 **s** är stympad, mellanstapeln svag. Av r. 32 finns endast hst. Därefter har förmodligen en slinga korsat runbandet. Av 33 **e** finns mellersta delen, med tydlig prick. 35 **n** är skadat och endast svagt skönjbart. Därefter ett snett ställt sk. Av r. 36 finns endast ett obetydligt stycke, av 37 **f** bst och hst:s nedre del. Följande runa (38) är spårlöst borta. Större delen av 39 **i** är bevarad, liksom hst och v. bst i 40 **a**. 41—42 **bo** äro skadade, men tillräckliga spår återstå dock för att båda runorna kunna anses säkra. Av 43 **r** finns endast nedre delen i behåll, av 44 **o** bst delvis och hst:s nedersta del. Fr. o. m. 45 **p** blir inskriften åter tydlig. 51—54 **fors** äro djupt huggna och fullt säkra. 51 **f** har den för Visäte typiska formen, med nedre bst slutande fritt utan att vara huggen upp till ramlinjen. 55 **i** är tydligt på mitten; staven har sannolikt ej varit huggen ut till ramlinjerna. 56 **h** har en grund grop på mitten. **n**-bst är tydligare och säkrare än **a**-bst, men runan bör säkerligen läsas **h** (kanske felhugget för **a**). 57 **l** är fullt klart. Den följande delen av inskriften är fullt tydlig t. o. m 75 **a**. Bst i 70 **p** är dock svag. Av r. 76 finns en hst, svagt men tämligen säkert, i kanten av sprängningsskadan; runan har förmodligen varit **r** (icke **a**). Därefter är ett stycke av runslingan förstört genom sprängningen. De sista runorna 77—83 **sti** + **risi** äro väl bevarade.

Fastän några runor äro skadade eller helt förstörda, är inskriftens innehåll fullt klart. Suppleringen av det skadade kan överallt ske med stor säkerhet. Ristaren har tydligen tecknat sitt namn **uisti** här som på U 74 och U 669. Det är säkerligen icke något ristningsfel, utan ett uttryck för att mellanstavelets vokal i namnet *Viseti* var mycket trycksvag och kunde helt försvinna i uttalet. Den fornsvenska formen av namnet är också *Viste*. Jfr E. Wessén, *Svensk språkhistoria* 1 (2. uppl. 1945), § 70. Däremot förekomma i inskriften tre uppenbara ristningsfel: 56 **h** måste vara fel för **a**. Ristaren har först huggit **n** — en vanlig förväxling av **n** och **a** —, och då han velat rätta felet, har resultatet blivit ett **h**, varmed han lät sig nöja. En runa är uteglömd efter 73 **o** och efter 82 **s**.

Inskriften är formulerad i Visätes kända stil, med presens av predikats verbet *lata ræisa* och med bestämningarna framför huvudordet: *þennsa stein, broður sinn Forseal*.

Om namnet *Asgæirr* se U 350, om *Gærðarr* Sö 197 och U 72, om *Guðbiörn* Sö 177. 51—57 **forsihl** (eller rättare **forsial**) är f. ö. alldeles okänt som personnamn. Det är emellertid icke något som helst tvivel om hur det bör tolkas. Det bör sammanställas med adjektivet isl. *forsíall* 'försiktig, betänksam', nno. dial. *forsjål* 'försiktig, varsam', egentl. 'som ser sig väl för', en adjektivbildning till substantivet isl. *forsiá*, f. 'försiktighet', fsv. *forsca* (*forsia*), f. 'omtänksamhet, klokhets, förutseende' eller direkt till verbet isl. *siá fyrir* 'se i förväg, tänka sig för'. Detta adjektiv har först blivit brukat som tillnamn 'den försiktige, den förtänksamme', och efterhand har detta kommit att användas ensamt, som egentligt personnamn. Huruvida den runsv. formen har varit *Forseal* eller *Forsial*, kan givetvis ej avgöras av skrivformen.

Inskriftens formulering är i visst avseende egendomlig. Åsger och Gärðar ha låtit resa stenen efter sin broder Forseal. Han var Guðbjörns arvinge, d. v. s. son till Guðbjörn. Man skulle ha väntat, att meddelandet haft formen: De voro Guðbjörns arvingar. Jfr U 676 och i viss mån även U 236—237.

Ristningens ornamentik är i hög grad karakteristisk för Visäte. Det är utan all fråga ett av hans mest originella och vällyckade arbeten. Visäte har som bekant varit verksam på ett ganska begränsat område, sydöstra Uppland. Runstenen vid Säva är den västligaste av alla hans kända ristningar.

863. Tibble, Balingsta sn.

Litteratur: D 1:136. UFT h. 3 (1873), s. 17; R. Dybeck, *Runa* (fol.) 1874, s. 13; O. v. Friesen, *Runstenar i Uppland undersökta 1899—1901* (ATA).

Avbildning: Dybeck (D 1:136).